

Ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van de zwarte moerbeï in pastorietauin in Kampenhout

DE VLAAMSE MINISTER VAN FINANCIËN EN BEGROTING,
WONEN EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot delegatie van beslissingsbevoegdheden aan de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 2 oktober 2019 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 8, §1, 2°;

Gelet op het ministerieel besluit van 19 juli 2021 tot voorlopige bescherming als monument van de zwarte moerbeï in pastorietauin in Kampenhout;

Gelet op het openbaar onderzoek dat gehouden is van 20 augustus 2021 tot en met 18 september 2021 en waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de zwarte moerbeï in pastorietauin aantoonst;

Overwegende dat de zwarte moerbeï in pastorietauin van algemeen belang is omwille van de wetenschappelijke, historische en esthetische waarden;

Overwegende dat de zwarte moerbeï in pastorietauin als monument wetenschappelijke waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De zwarte moerbeï in pastorietauin behoort met zijn stamomtrek van 242 cm tot de zeven dikste bekende moerbeïen van Vlaanderen. Op basis van de stamomtrek kan er van uitgegaan worden dat deze boom één van de oudste exemplaren uit de regio is.

De zwarte moerbeï in pastorietauin is een veteraanboom met een grote stamomtrek voor de soort, holtes in de stam en in de takken, dood hout in de kruin en spleten of loslatende delen in de schors. De boom vertoont sterke veteraanmerken waarbij zich in de holle stam opgestapeld houtmoolm bevindt, dat een uniek habitat vormt voor specifieke diersoorten, waaronder kevers.

Door zijn omvang en vermoedelijk hoge leeftijd bezit deze boom een uitgesproken genetische waarde als vertegenwoordiger van een bijzondere variëteit met grote vruchten, ooit geselecteerd en aangeplant met dit doel, vermoedelijk door een pastoor van Kampenhout;

Overwegende dat de zwarte moerbeï in pastorietauin als monument historische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De zwarte moerbeï vormt een historische eenheid met de beschermde pastorieën in de pastorietauin. De boom rust deels op de muur van de pastorietauin. Bovendien vormt deze boom één van de weinige relictten van de oorspronkelijke bomencollectie in de pastorietauin. Het is een bijzondere variëteit met grote vruchten, ooit geselecteerd en aangeplant met dit doel, vermoedelijk door een pastoor van Kampenhout;

Overwegende dat de zwarte moerbeï in pastoriëtuin als monument esthetische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De zwarte moerbeï in pastoriëtuin heeft door zijn uitzonderlijke omvang, leeftijd en plantlocatie een bijzondere esthetische waarde. Zijn huidige groeivorm is representatief voor een veteraanboom van moerbeï. Hij vertoont de typische habitus van de soort, namelijk de neiging om op oudere leeftijd te gaan liggen, en heeft dus een representatieve groeivorm. Deze moerbeï dankt zijn aantrekkingskracht onder andere aan zijn ouderdom en zijn typische liggende structuur, die hem een bijzonder en knoestig uitzicht verschaffen, eigenschappen die nog zullen toenemen naarmate zijn leeftijd vordert. Dergelijke oude bomen zijn esthetisch waardevol en zeldzaam in Vlaanderen,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen definitief beschermd als monument:

Zwarte moerbeï in pastoriëtuin, evenals een cirkelvormige zone met straal 10 m rond de stamvoet van de boom, Dorpsstraat 11, Kampenhout, kadastraal bekend als: Kampenhout, 1ste afdeling, sectie E, perceelnummers 361 D (deel), 363E (deel), 365T (deel) en 365V (deel).

De definitief beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de definitief beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° wetenschappelijke waarde;
- 2° historische waarde;
- 3° esthetische waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

De zwarte moerbeï (*Morus nigra*) staat in de pastoriëtuin van Kampenhout en maakt deel uit van de oorspronkelijke en typische beplanting van een pastoriëtuin. De boom is een ongeïdentificeerde cultuurvariëteit met grote vruchten. De moerbeï rust deels op de historische bakstenen muur langs de westrand van de pastoriëtuin.

De zwarte moerbeï heeft een stamomtrek van 242 cm (gemeten op 100 cm hoogte). De zwarte moerbeï vertoont de typische habitus van de soort, namelijk de neiging om op oudere leeftijd te gaan liggen, en heeft een representatieve groeivorm voor de soort.

De totale hoogte van de boom is circa 4 m. De grootste kruindiameter meet ongeveer 15 m.

De juiste ouderdom van de boom is niet gekend, maar op basis van met name de habitus van de liggende boom, typisch voor zeer oude moerbeïen, en de historische context in een oude pastoriëtuin, is het aannemelijk dat de boom ouder dan 200 jaar is.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° omwille van de wetenschappelijke, historische en esthetische waarde is de beheersvisie erop gericht om:
 - a) de boom zo oud mogelijk te laten worden, onder andere via veteranenbeheer;
 - b) wetenschappelijke kennis over de soort, de functie en het beheer te vergroten;
 - c) het traditioneel beheer verder te zetten;
 - d) het beeldbepalend karakter te bewaren;

- e) de erfgoedcontext, zijnde de ruimtelijke samenhang met de tuinaanleg in de onmiddellijke omgeving van de boom, te bewaren;
- 2° monitoring:
omwille van de relatieve zeldzaamheid van de soort en de hoge leeftijd van de boom is regelmatige opvolging van de fysische toestand van de boom en zijn standplaats noodzakelijk. Met betrekking tot de standplaats kan verduidelijkt worden dat dit de plaats is die alle boven- en ondergrondse fysische, chemische en biologische factoren omvat die de levensomstandigheden en ontwikkelingsmogelijkheden van de betrokken boom bepalen. Hierbij kan gedacht worden aan bodemsoort, bodemstructuur, waterhuishouding, mineralenrijkdom, doorwortelbare ruimte, blootstelling aan licht, enzovoort. Door deze monitoring kunnen problemen tijdig vastgesteld worden en de nodige acties ondernomen worden. Deze kunnen zowel betrekking hebben op de boom zelf (zoals snoeiwerken) of op de omgeving (standplaatsverbetering);
- 3° toepassen van herstel- en veteranenbeheer:
de zwarte moerbeï in pastoriëtuin heeft de typische liggende habitus van een oude moerbeï en rust deels op de westelijke muur van de pastoriëtuin. Dit proces gaat gepaard met gedeeltelijke takbreuk, tot er een nieuw evenwicht in de kruin is ontstaan. Snoei kan in de toekomst nodig zijn om de stabiliteit te garanderen. De vorming van nieuwe scheuten moet in dat geval opgevolgd en geëvalueerd worden. De vitaliteit van de boom, noodzakelijk om de boom zo lang mogelijk te bewaren, staat altijd voorop. De delen van de boom die rusten op de historische muur van de pastoriëtuin moeten gestut blijven om breken te voorkomen. Hiertoe is gepast onderhoud van de muur noodzakelijk.
De boom bevindt zich op het moment van de bescherming in een veteraanfase. Mits een aangepast veteranenbeheer kan de boom zo lang mogelijk bewaard blijven. Door het toepassen van 'veteranensnoei' kan de boom ondersteund worden bij het natuurlijk proces van inkrimping van de kroon bij hogere ouderdom.
Gezien de uitzonderlijke waarde van deze boom, en de specifieke kennis die een veteranenbeheer vergt, is het noodzakelijk dat de uitvoering en opvolging van het herstel- en veteranenbeheer deskundig gebeuren, met respect voor de erfgoedwaarden en erfgoedelementen;
- 4° regelmatig onderhoud door middel van regulier beheer:
het regulier beheer moet erop gericht zijn om de boom zo lang mogelijk in stand te houden. Op basis van de beoordeling van de boom (monitoring) kan, indien noodzakelijk, het regulier beheer aangepast worden. Een boom is immers een levend organisme dat een aan zijn ouderdom en fysische toestand aangepaste verzorging nodig heeft. Er moet steeds voor dat type beheer gekozen worden dat het zo lang mogelijk in stand houden van de boom verzekert. Omwille van deze specifieke vereiste, moet dit regulier onderhoud deskundig uitgevoerd worden en moet de boom steeds eerst beoordeeld worden alvorens tot snoei over te gaan. Het kroonvolume mag gezien de structuur van de boom niet significant verder uitbreiden;
- 5° standplaatsbeheer:
de standplaats waarin de boom geworteld is, bepaalt mee zijn groeikracht en vitaliteit en hier moet dus voldoende aandacht aan geschonken worden. Wijzigingen in de standplaats moeten steeds afgetoetst worden aan de draagkracht van de boom. Binnen de standplaats moet onder andere het volgende vermeden worden:
a) verdichting van de bodem;
b) (tijdelijke) wijziging van de grondwatertafel;
c) bodemingrepen;
d) mechanische schade (bijvoorbeeld ten gevolge van maaien);
e) chemische verdelgingsmiddelen;
f) vraatschade;
- 6° beschermende maatregelen nemen in geval van werken in de omgeving:
wanneer werken (rioleringswerken, herinrichting) en hieraan gerelateerde activiteiten (zoals werfinrichting en -verkeer, bemalingen) uitgevoerd worden binnen de beschermingsperimeter moet mogelijke schade aan de boom voorkomen worden door

- het behoud van de boom mee op te nemen in het werfinrichtingsplan en de werfopvolging, die door een deskundig persoon dient te gebeuren;
- 7° concurrentie door hoogstammige bomen en klimplanten in de onmiddellijke omgeving vermijden die voor lichtconcurrentie kunnen zorgen;
- 8° heraanplanten na afsterven:
omwille van de wetenschappelijke en historische waarde dient de boom na afsterven vervangen te worden door een nieuwe zwarte moerbeï (*Morus nigra*).
Het vervangen van de boom is erop gericht het genetische materiaal van het originele exemplaar te behouden. Er moet daarom na afsterven op dezelfde locatie weer een zwarte moerbeï met grote vruchten aangeplant worden of opgeleid worden uit hetzelfde genetische materiaal. De beschermde boom heeft uniek en wetenschappelijk waardevol genetisch materiaal, waarvan de bewaring moet verzekerd worden. Dit kan door eventuele stamvoetopslag te behouden en hieruit later een nieuwe stam te selecteren (via een spaartelg) ofwel door het nemen en opkweken van ent- of stekmateriaal om het genetische materiaal van het originele exemplaar te behouden.
De keuze van deze nieuwe boom vertrekt vanuit de erfgoedwaarden en -kenmerken van het beschermde monument. De jonge boom heeft in de vormingsperiode een aangepast snoeibeheer nodig (zoals begeleidingssnoei, vormsnoei,...) alvorens kan overgegaan worden tot het regulier beheer;
- 9° wetenschappelijk onderzoek ondersteunen:
elke monitoring van de evolutie die dit levend erfgoed doormaakt, zoals vitaliteit of groeikracht en conditie, houtaanwas na ingrepen, kroonontwikkeling, vruchtzetting, reactie op verstoring, enzovoort, is zinvol en moet worden ondersteund;
- 10° in geval van conditie- of vitaliteitsverlies van de boom is een boomtechnisch onderzoek aangewezen. De maatregelen uit het verslag daarvan kunnen worden uitgevoerd na het verkrijgen van een toelating van het agentschap Onroerend Erfgoed of, zoals vermeld in artikel 6.4.4, §1, eerste lid, van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, van de erkende onroerenderfgoedgemeente.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van tijdelijke publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m² ;
- 3° het aanbrengen van tijdelijke of permanente verlichting of andere installaties;
- 4° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
- het plaatsen of wijzigen van boven- en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - het plaatsen of wijzigen van afsluitingen met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad met houten, ontschorste smalle palen, ten behoeve van veekering;
 - het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;

- d) het aanplanten, vellen, rooien of ontstronken van andere bomen en struiken en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm tot gevolg kan hebben;
 - e) het aanleggen of wijzigen van verharding of het uitbreiden van bestaande verhardingen;
 - f) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair;
 - g) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
 - h) vernietigen van de vegetatie;
- 5° het aanplanten, vellen of rooien van de boom en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm tot gevolg kan hebben;
 - 6° het uitvoeren van snoeiwerken, met uitzondering van het regulier beheer;
 - 7° het gebruiken van chemische verdelgingsmiddelen, groeiremmers, groeistimulatoren, hormonale behandelingen, thermische onkruidverdelgers of andere verdelgingsmiddelen;
 - 8° het gebruiken van strooizout;
 - 9° elke reliëfwijziging van de bodem, wijziging van het hydrografisch netwerk of ander werk of handelingen die impact kunnen hebben op het grondwaterpeil;
 - 10° elk werk of handeling dat de aard en de structuur van de bodem kan wijzigen, elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm van de boom tot gevolg kan hebben waaronder graafwerkzaamheden en het stockeren van materiaal of slibgraafwerken;
 - 11° het organiseren van evenementen, die het normaal gebruik van het beschermd monument overstijgen.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel,

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Matthias DIEPENDAELE